

УДК 338.2:339:355

DOI: 10.24144/2078-1431.2024.1(32).253–275

Світлана Свірко,

доктор економічних наук, доктор наук з державного управління,
професор, завідувач кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування

Віта Довгалюк,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та цифрової економіки

Віталій Кучменко,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування

Тетяна Гростенюк,

доктор філософії, доцент, доцент кафедри
національної безпеки, публічного управління та адміністрування

Олексій Сидоренко,

аспірант кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування
Державний університет «Житомирська політехніка»

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАЛУЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ТА МОНІТОРИНГУ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ У СФЕРІ ОБОРОНИ

У статті запропоновано запровадження поняття «міжнародна технічна допомога у сфері оборони», під якою мається на увазі військове майно, роботи та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються партнерами з розвитку на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки обороноздатності України; при цьому формами міжнародної технічної допомоги у сфері оборони виступають: матеріально-технічні засоби оборонного характеру, фінансові ресурси (у тому числі гранти), нематеріальні ресурси, роботи та послуги, що призначені для потреб оборонної функції країни.

Ключові слова: міжнародна технічна допомога в сфері оборони; міжнародна військова допомога; моніторинг; аудит; національна безпека.

The article proposes the introduction of the concept of «international technical assistance in the field of defense» under which it is proposed to understand military property, works and services that, in accordance with international treaties of Ukraine, are provided by development partners on a free and irrevocable basis in order to support Ukraine's defense capability; at the same time, the following forms of international technical assistance in the field of defense are: material and technical means of a defense nature, financial resources (including grants), intangible resources, works and services intended for the needs of the country's defense function. Such an interpretation of international technical

assistance in the field of defense eliminates the contradictions that are identified when working out the concept of «international technical assistance» in general in the context of the Civil and Economic Codes of Ukraine, and also allows to give a subspecies of the latter – international technical assistance in the field of defense – a functionally correct content load in the context defense function of the state. The procedure for attracting, using and monitoring international technical assistance in the field of defense was formed in the work and should include the following set of stages: attracting international technical assistance in the field of defense, state registration and accreditation within the scope of receiving international technical assistance in the field of defense; receiving and using international technical assistance in the field of defense; monitoring of international technical assistance in the field of defense, within which participants, information carriers and procedures were identified; emphasis was placed on strengthening the control function in the management of international technical assistance in the field of defense through the proposed organizational mechanism of audits of the use of the latter. The proposed procedure is distinguished by clarity and functionality, as well as strengthening the control component in the use of international technical assistance in the field of defense, which will ensure an increase in trust in Ukraine on the part of development partners, and this, in turn, will contribute to the acceleration of the provision of multi-disciplinary international technical assistance in the field of defense for ensuring Ukraine's victory in the war.

Keywords: international technical assistance in the field of defense; international military aid; monitoring; audit; National security.

Постановка проблеми. Міжнародна технічна допомога у сфері оборони на сучасному етапі розвитку геополітичних подій в світі являє собою надзвичайно важливу складову геополітичної рівноваги, що підтвердила війна в Україні. Така допомога виступає підтримкою реалізації функції «Оборона» будь-якою країною, на території якої було розв'язано воєнний конфлікт та яка отримує таку допомогу. Зазначена функція фінансово повністю забезпечується з бюджету, а тому міжнародна технічна допомога у сфері оборони фактично виступає підтримкою бюджету країни, що отримує таку допомогу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню міжнародної технічної допомоги у сфері оборони у різні часи присвятили свої праці вчені: А.М. Андрієнко, Р.М. Момот, А.М. Терещенко [8]; Р.В. Бойко, А.А. Лойшин, Є.І. Косарецький, С.А. Яснеко [5, 6]; Ю.В. Бураков, А.В. Посохова, О.В. Турчак [23]; І.В. Авдошин [1]; А.І. Лухтан [7]; Ю.Ю. Мороз, Т.О. Власюк [22]. Віддаючи належне науковим напрацюванням попередників, слід констатувати обмежену увагу до вищевказаного об'єкта дослідження, а отже, значну кількість невирішених питань щодо міжнародної технічної допомоги для оборонної функції.

Метою статті є опрацювання та удосконалення порядку залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги у сфері оборони.

Результати дослідження. В Україні питання міжнародної технічної допомоги у сфері оборони регламентується такими нормативними документами, як [12, 15, 19]:

- Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України №153 від 15.02.2002;
- Про затвердження Інструкції про організацію залучення, використання, обліку та моніторингу міжнародної технічної допомоги в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України №37 від 01.02.2018;
- Про затвердження Порядку організації взаємодії центральних органів виконавчої влади, інших державних органів щодо залучення, отримання, передачі, обліку, моніторингу та контролю за використанням міжнародної військової допомоги для задоволення потреб сил безпеки і сил оборони у період воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України №168 від 13.02.2024.

Перший нормативний документ стосується всіх вітчизняних функціональних сфер, куди спрямується міжнародна технічна допомога. Він закріплює у якості координатора діяльності щодо залучення міжнародної технічної допомоги Секретаріат Кабінету Міністрів України, на який покладаються обов'язки з формування стратегічних програм міжнародної технічної допомоги, що враховуватимуть Цілі сталого розвитку ООН, Програму діяльності Кабінету Міністрів України, Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, регіональні стратегії розвитку, інші стратегії.

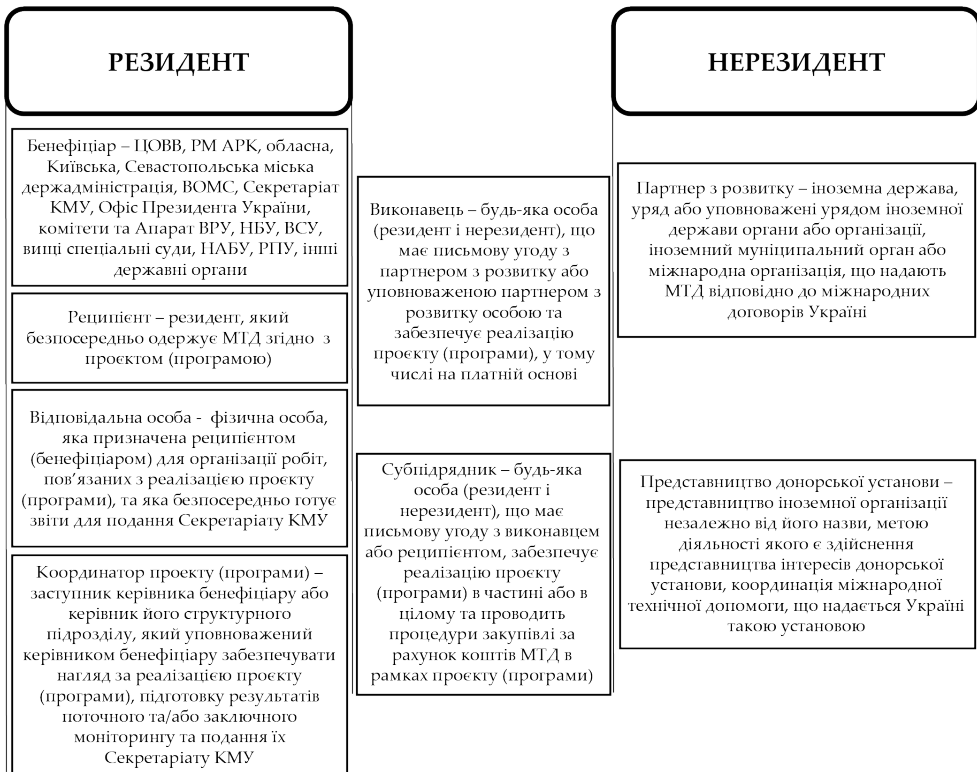

Рис.1. Суб'єктне поле процесу залучення, використання та моніторингу МТД в Україні

Зауважимо, що міжнародна технічна допомога (далі – МТД) представлена у вигляді [19]: «будь-якого майна, необхідного для забезпечення виконання завдань проєктів (програм), яке ввозиться або набувається в Україні; робіт і послуг; прав інтелектуальної власності; фінансових ресурсів (грантів) у національній чи іноземній валюті; інших ресурсів, не заборонених законодавством, у тому числі стипендій».

Процес залучення, використання та моніторингу МТД при цьому, згідно із вказаним документом, включає таких суб'єктів (рис.1) [19].

Порядок руху міжнародної технічної допомоги передбачає наявність кількох етапів (табл.1).

Таблиця 1

Порядок руху міжнародної технічної допомоги*

Назва етапу	Суб'єкти, що беруть участь у етапі	Зміст етапу
Залучення МТД	Бенефіціари, Секретаріат КМУ, партнер з розвитку, реципієнт	– Отримання бенефіціарами / потенційним реципієнтом від партнера з розвитку пропозиції відносно започаткування проєкту (програми); – подання бенефіціарами до Секретаріату КМУ запитів щодо залучення МТД
Державна реєстрація та акредитація в межах отримання МТД (державна реєстрація проєктів (програм), акредитація виконавців (юридичних осіб-нерезидентів), реєстрація представництва донорської установи	Реципієнт, Секретаріат КМУ, МЗС, ДПСУ, ДМСУ, партнер з розвитку, виконавці, субпідрядники, представництво донорської установи, Адміністрація Держприкордонслужби та Держмитслужби	– Подання реципієнтом (реципієнтами) та партнером з розвитку або уповноваженою партнером з розвитку особою на державну реєстрацію відповідних документів; – опрацювання документів Секретаріатом КМУ та прийняття рішення про реєстрацію проєкта (програми); – формування та видача заявнику реєстраційної карти; – внесення запису в реєстр програм (проєктів) МТД, розміщення плану закупівлі на Єдиному вебпорталі органів виконавчої влади; – повідомлення Секретаріатом КМУ ДПСУ та ДМСУ про необхідність застосування податкових пільг щодо конкретного проєкту (програми); – акредитація виконавців (юридичних осіб-нерезидентів); – реєстрація представництва донорської установи, утворення якого передбачено міжнародними договорами

Використання МТД	Бенефіціар, Секретаріат КМУ, партнер з розвитку, реципієнт, виконавець, субпідрядник,	<ul style="list-style-type: none"> – Виконання реципієнтом своїх обов’язків з цільового використання міжнародної технічної допомоги, ведення її обліку, зарахування на баланс матеріальних цінностей у межах виконання проекту (програми) за МТД; – контроль бенефіціаром використання МТД з інформуванням про негативні випадки реципієнта, виконавця, Секретаріат КМУ
Моніторинг МТД	Секретаріат КМУ, бенефіціар, реципієнт, уповноважений представник партнера з розвитку, виконавець, відповідальна особа	<ul style="list-style-type: none"> – Подання реципієнтом результатів моніторингу проекту (програми) та копії протоколів засідань наглядових рад та експертних груп бенефіціару; – подання виконавцем копії звіту щодо виконання проекту (програми) згідно з договором з партнером з розвитку Секретаріату КМУ; – нагляд бенефіціаром за цільовим використанням коштів реципієнтом; – опрацювання та подання бенефіціаром результатів моніторингу Секретаріатом КМУ; – вивчення Секретаріатом КМУ результатів моніторингу; – надіслання Секретаріатом КМУ партнерам з розвитку запитів щодо надання виконавцями звітної інформації про результати реалізації проектів (програм); – оприлюднення реципієнтом та бенефіціаром результатів моніторингу проекту (програми), Секретаріатом КМУ – узагальненої інформації про МТД

*Складено на підставі [19]

В межах вищевказаного Порядку значно пізніше Міністерством оборони України було сформовано Інструкцію про організацію залучення, використання, обліку та моніторингу МТД в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України, затверджену Наказом Міністерства оборони України №37 від 01.02.2018 [12].

Згідно з цією Інструкцією, МТД до МОУ та ЗСУ може залучатись у формі [12]:

- будь-якого майна, необхідного для забезпечення виконання завдань проєктів (програм) міжнародної технічної допомоги, яке ввозиться або набувається в Україні;
- робіт і послуг;
- фінансових ресурсів (грантів) у національній або іноземній валюті;
- інших ресурсів для потреб оборонної економіки, що не заборонені законодавством, у тому числі стипендії.

Відмітимо, що, на відміну від загальної МТД, у складі форм міжнародної технічної допомоги МОУ та ЗСУ відсутні права інтелектуальної власності, що вочевидь звужує потенційний ефект останньої.

Суб'єктний склад щодо МТД в МОУ та ЗСУ визначено у складі [12]: Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України, Головного управління військової верифікації ЗСУ, органів військового управління, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій, які належать до сфери управління Міністерства оборони України та Збройних Сил України, а також центральних органів виконавчої влади України та донорів з питань залучення міжнародної технічної допомоги.

Повноваження суб'єктів МТД у сфері МОУ та ЗСУ (зокрема керівників структурних підрозділів Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України, органів військового управління, військових навчальних закладів, установ та організацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України) з метою додаткового матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил України полягають у тому, що вони [12]:

- «розробляють за відповідними напрямками діяльності пропозиції щодо залучення та використання МТД відповідно до пріоритетних напрямів;
- обґрунтовують доцільність (необхідність) залучення та використання МТД за напрямками діяльності;
- беруть участь у переговорах, експертно-консультативних зустрічах з донорами, представництвами донорської установи з питань залучення, використання та моніторингу МТД;
- забезпечують належне виконання проєктів (програм) МТД та контрактів, укладених на їх виконання, обліку, розподілу, використання МТД за призначенням;
- подають до відповідального органу у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України через відповідну центральну службу забезпечення пропозиції щодо призначення реципієнтів;
- готують та подають до відповідального органу у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України через відповідну центральну службу забезпечення проєктну пропозицію щодо залучення та отримання МТД;
- готують та своєчасно подають до відповідального органу у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України звіт щодо запланованих й отриманих обсягів та видів міжнародної технічної допомоги від донорів;

- подають до відповідального органу у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України через відповідну центральну службу забезпечення інформацію, матеріали перевірок (службових розслідувань за фактами викрадення, втрати, знищення, пошкодження майна МТД);
- здійснюють заходи щодо усунення порушень у разі виявлення неналежної реалізації проєктів (програм) МТД».

В якості головного координатора та суб'єкта руху МТД у сфері МОУ та ЗСУ (щодо питань залучення МОУ та ЗСУ МТД, узагальнення, підготовки до державної реєстрації проєктів (програм) МТД, їх обліку, підписання контрактів, укладених на виконання проєктів (програм), ведення їх обліку, контролю за використанням МТД та здійснення поточного та/або заключного моніторингу МТД) Інструкцією визначено орган військового управління – Головне управління військового співробітництва і верифікації Збройних Сил України [12]. До його повноважень віднесено [12]:

- забезпечення належної координації виконання проєктів (програм) МТД та контрактів на їх виконання;
- опрацювання з донорами питання можливості залучення МТД, порядку її надання, умов та механізмів реалізації відповідних проєктів (програм) МТД;
- отримання від донора документів, необхідних для реєстрації проєктів (програм) МТД у Секретаріаті КМУ;
- є відповідальним за взаємодію МОУ та ЗСУ з центральними органами виконавчої влади України і донорами, а також бере участь у переговорах та експертно-консультативних зустрічах з питань залучення, використання і моніторингу проєктів (програм) МТД;
- узагальнення проєктних пропозицій щодо залучення та використання МТД та формування відповідних запитів до Секретаріату КМУ на підставі проєктних пропозицій керівників структурних підрозділів МОУ, Генерального штабу Збройних Сил України, органів військового управління, військових навчальних закладів, установ та організацій МОУ та ЗСУ;
- отримання проєктів контрактів на виконання проєктів (програм) МТД;
- подання на підпис уповноваженій МОУ посадовій особі контракти на виконання проєктів (програм) МТД;
- подання на підпис заступнику МОУ (згідно з розподілом обов'язків) документи для здійснення державної реєстрації проєктів (програм) МТД у Секретаріаті КМУ;
- здійснення зберігання оригіналів реєстраційних карток проєктів (програм) МТД та контрактів на їх виконання;
- здійснення супроводження отримання реципієнтом проєктів (програм) МТД дозвільних документів на ввезення МТД;
- проведення поточних та/або заключних моніторингів досягнення очікуваних результатів реалізації проєктів (програм) МТД з урахуванням визначених проєктами (програмами) критеріїв;

- підготовка щопівроку до 30 числа наступного місяця результати поточного та/або заключного моніторингу проєктів (програм) МТД та подання їх до Секретаріату КМУ;
- здійснення нагляду за використанням МТД за призначенням реципієнтами;
- узагальнення в електронному вигляді інформації щодо обсягів отриманої МТД на підставі звітних матеріалів для здійснення моніторингу проєктів (програм) МТД, які надійшли від керівників структурних підрозділів Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України, органів військового управління, військових навчальних закладів, установ та організацій МОК та ЗСУ;
- подання щокварталу до 10 числа місяця, наступного за звітним кварталом, до Департаменту фінансів МОУ інформації щодо обсягів отриманої МТД згідно з проєктами (програмами) МТД;
- подання до 10 числа місяця, що настає за звітним кварталом, до Міністерства фінансів України звіту щодо отримання та використання МТД у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України.

Згідно з Інструкцією порядок руху міжнародної технічної допомоги в МОУ та ЗСУ набуває такого вигляду (табл.2).

Таблиця 2

Порядок руху МТД в МОУ та ЗСУ*

Етапи руху	Зміст етапів
Організація залучення МТД	<ul style="list-style-type: none"> – Подання керівниками структурних підрозділів Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України, органів військового управління, військових навчальних закладів, установ та організацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України через відповідну центральну службу забезпечення до Головного управління проєктної пропозиції для залучення МТД; – формування відповідних запитів до Секретаріату для залучення МТД
Ввезення та отримання МТД	<ul style="list-style-type: none"> • Здійснення реципієнтами згідно з проєктом (програмою): – перекладу контрактів, укладених на виконання проєктів (програм) МТД; – отримання митних документів та/або їх електронних копій, необхідних для здійснення митного контролю та митного оформлення вантажу; проводять огляд МТД; – організації зберігання МТД відповідно до законодавства України; – підготовки та подачі до Державної служби експортного контролю України необхідних документів щодо отримання дозволу (висновку) на ввезення (вивезення) товарів військового призначення або подвійного використання; – укладення договору з організацією, яка здійснює митно-брокерську діяльність щодо надання митно-брокерських послуг; – розрахунків з оплати митно-брокерських послуг, вантажно-розвантажувальних робіт та інших послуг з установами та організаціями України та їх оплати;

	<ul style="list-style-type: none"> - доставки МТД після митного оформлення з місця його проведення до місця використання; - облік отриманої МТД в установленому порядку; - подання у 10-денний строк до Головного управління письмової інформації про отримання МТД із зазначенням переліку матеріальних засобів та їх вартості в національній валюті; • керівники структурних підрозділів МОУ, Генерального штабу ЗСУ, органів військового управління, військових навчальних закладів, установ і організацій МОУ та ЗСУ здійснюють керівництво та контроль щодо: <ul style="list-style-type: none"> - заходів, які проводить реципієнт щодо оформлення дозвільних документів на отримання МТД; - проведення розрахунків з організаціями та установами за надані послуги, митно-брокерські послуги і доставку вантажу МТД з місця здійснення митного оформлення до місця використання
<p>Організація обліку МТД</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Реципієнти в межах обліку МТД: <ul style="list-style-type: none"> - забезпечують зарахування на баланс матеріальних цінностей, що надійшли в рамках проектів (програм), протягом 10 календарних днів; - відображають надходження МТД за бухгалтерським обліком відповідно до вимог чинного законодавства у фінансовій та бюджетній звітності; - включають в установленому порядку МТД до штатів (табелів до штатів); - подають до територіальних органів Державної казначейської служби України довідки про надходження МТД у натуральній формі; - надсилають в установленому порядку до виконавців бюджетних програм заявки з відповідними обґрунтуваннями щодо необхідних бюджетних асигнувань; - організовують щоквартальне проведення перевірок наявності обладнання, яке було отримано в рамках проектів (програм) та контрактів на їх виконання. У разі передання в установленому порядку МТД військовим частинам, установам, організаціям Міністерства оборони України та Збройних Сил України повідомляють відповідний орган військового управління щодо необхідності проведення перевірки переданої МТД; - усувають порушення у разі виявлення Головним управлінням нецільового використання МТД під час реалізації ним проекту (програми); - невідкладно повідомляють відповідні служби центрального забезпечення про викрадення, втрату, знищення, пошкодження майна МТД; - надають до Головного управління (через відповідну центральну службу забезпечення) матеріали перевірок (службових розслідувань) за фактами викрадення, втрати, знищення, пошкодження майна МТД у триденний строк після завершення перевірок (службових розслідувань); - надають до Головного управління у місячний термін матеріали перевірок (службових розслідувань) за фактами втрати або пошкодження МТД;

	<p>– надають до Головного управління інформацію (копії відповідних підтвердних документів) щодо передання МТД третім особам для проведення обслуговування або ремонту.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Кінцеві споживачі в межах обліку МТД: <ul style="list-style-type: none"> – відображають надходження МТД відповідно до вимог чинного законодавства у фінансовій та бюджетній звітності; – включають в установленому порядку МТД до штатів (табелів до штатів); – організовують щоквартальне проведення перевірок наявності обладнання, яке було отримано в рамках проєктів (програм) та контрактів на їх виконання. У разі передання в установленому порядку МТД військовим частинам, установам, організаціям МОУ та ЗСУ повідомляють відповідний орган військового управління щодо необхідності проведення перевірки переданої МТД; – усувають порушення у разі виявлення Головним управлінням нецільового використання МТД під час реалізації ним проєкту (програми); – невідкладно повідомляють відповідні служби центрального забезпечення про викрадення, втрату, знищення, пошкодження майна МТД; – надають до Головного управління (через відповідну центральну службу забезпечення) матеріали перевірок (службових розслідувань) за фактами викрадення, втрати, знищення, пошкодження майна МТД у триденний строк після завершення перевірок (службових розслідувань); – надають до Головного управління у місячний термін матеріали перевірок (службових розслідувань) за фактами втрати або пошкодження МТД; – надають до Головного управління інформацію (копії відповідних підтвердних документів) щодо передання МТД третім особам для проведення обслуговування або ремонту
--	--

* Складено на підставі [12]

Опрацювання та критичний аналіз вказаної Інструкції свідчить про дещо формальний зв'язок останньої з загальним Порядком залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги, оскільки закріплена останнім термінологія загалом не використовується в цій Інструкції; так, наприклад, слово «бенефіціар» зустрічається один раз у формі звіту щодо отримання та використання МТД в МОУ та ЗСУ у ___ кварталі 20... року; в той же час, Інструкція ідентифікує поняття «кінцевого споживача МТД» (відсутнє в Порядку залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги), не надаючи жодного тлумачення його змісту тощо. Отже, суб'єктний склад щодо МТД в МОУ та ЗСУ певним чином не корелює з суб'єктним полем процесу залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги в Україні загалом. Окрім того, в Інструкції не зовсім чітко виписано роль Секретаріату КМУ, який, згідно з Порядком залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги, є головним координатором діяльності щодо залучення міжнародної технічної допомоги, і на який передусім покладаються обов'язки з

формування «стратегічних програм міжнародної технічної допомоги, що врахуватимуть Цілі сталого розвитку ООН, Програму діяльності Кабінету Міністрів України, Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, регіональні стратегії розвитку, інші стратегії» [19].

Незрозумілим вбачається ігнорування класичних етапів, що виокремлені Порядком залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги, зокрема [19]: залучення МТД; державної реєстрації та акредитації в межах отримання МТД; використання МТД; моніторинг у МТД. Натомість Інструкція пропонує виокремлення етапів: організації залучення МТД; ввезення та отримання МТД; організації обліку МТД [12]. При цьому при визначенні ролі Головного управління військового співробітництва і верифікації Збройних Сил України в Інструкції зазначено, що останнє визначено як координатор «з питань залучення Міністерством оборони України та Збройними Силами України МТД, узагальнення, підготовки до державної реєстрації проєктів (програм) МТД, їх обліку, підписання контрактів, укладених на виконання проєктів (програм), ведення їх обліку, контролю за використанням МТД та здійснення поточного та/або заключного моніторингу МТД» [12]. Отже, згадка про державну реєстрацію є, а власне етап не виділено у вищевказаній Інструкції. Важливою прогалиною Інструкції вбачається також відсутність етапу моніторингу МТД, що загалом нівелює процес управління МТД у сфері МОУ та ВСУ.

Останнім нормативно-правовим актом, що регламентує рух МТД у сфері оборони, є Порядок організації взаємодії центральних органів виконавчої влади, інших державних органів щодо залучення, отримання, передачі, обліку, моніторингу та контролю за використанням міжнародної військової допомоги для задоволення потреб сил безпеки і сил оборони у період воєнного стану, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України №168 від 13.02.2024 [15].

Він акцентує увагу на міжнародній військовій допомозі, під якою пропонується в його межах розуміти «цільову адресну допомогу, що надається силам безпеки і силам оборони відповідно до визначеної ними потреби державами-партнерами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України під час воєнного стану у вигляді озброєння, військової та спеціальної техніки, матеріально-технічних засобів, робіт і послуг, інших не заборонених законодавством ресурсів, крім фінансових ресурсів у національній чи іноземній валюті» [15]. Порівняння понять «міжнародної технічної допомоги» та «міжнародної військової допомоги» приводить до висновку про необхідність визнання другої в якості підвиду першої на час воєнного стану. В той же час Порядок спрямований на визначення «механізму взаємодії центральних органів виконавчої влади, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, інших державних органів щодо залучення, отримання, передачі, обліку, моніторингу та контролю за використанням міжнародної військової допомоги для задоволення потреб сил безпеки і сил оборони у період воєнного стану»; при цьому, як зазначено в цьому нормативному документі, його дія «не поширюється на процедуру залучення, використання та моніторингу міжнародної

технічної допомоги, передбачену постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. №153 «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» [15].

Слід зауважити, що міжнародна військова допомога в аналізованому нормативному акті розглядається в контексті матеріально-технічного забезпечення сил оборони та сил безпеки, які, згідно із Законом України «Про національну безпеку України», ідентифікуються відповідно як [16]:

- сили безпеки – правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України;
- сили оборони – Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави.

Згідно з Постановою КМУ порядок руху міжнародної військової допомоги (далі – МВД) в межах сфер сил оборони та безпеки набуває такого вигляду (табл.3).

Таблиця 3

**Порядок руху міжнародної військової допомоги
в межах сфер сил оборони та безпеки***

Етапи руху	Зміст етапів
Організація залучення МВД	<ul style="list-style-type: none"> • Залучення МВД Міністерством оборони України, центральними органами виконавчої влади, іншими державними органами через: <ul style="list-style-type: none"> – ініціацію звернення до держав-партнерів шляхом надсилання відповідних запитів, листів про надання Україні міжнародної військової допомоги; – проведення перемовин, консультацій з офіційними представниками держав-партнерів з питань надання Україні міжнародної військової допомоги; – участь у тестових випробуваннях та презентаціях відповідних зразків озброєння, військової та спеціальної техніки, які можуть бути надані Україні як міжнародна військова допомога; – здійснення інших заходів • Подання центральними органами виконавчої влади, іншими державними органами через МОУ до Генерального штабу ЗСУ пропозицій щодо: <ul style="list-style-type: none"> – формування потреби в озброєнні, військовій та спеціальній техніці, матеріально-технічних засобах, роботах і послугах, необхідних для задоволення потреб сил безпеки і сил оборони; – здійснення підготовки особового складу (підрозділів), що планується передати у підпорядкування Головнокомандувачу ЗСУ;

	<p>Визначення Головнокомандувачем ЗСУ за пропозицією Генерального штабу ЗСУ органів військового управління Збройних Сил, на які покладаються функції з формування узагальненої потреби у міжнародній військовій допомозі, отримання, обліку, розподілу, моніторингу та здійснення контролю за використанням міжнародної військової допомоги;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Внесення за необхідності питань щодо залучення МВД на розгляд Координаційного центру забезпечення сил оборони безпеки та оборони
<p>Отримання, передача, облік, моніторинг та контроль використання МВД</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Організація органами військового управління ЗСУ отримання військової допомоги на території логістичних пунктів та їх передачі силам безпеки та оборони; • звітування центральних органів виконавчої влади та інших державних органів Міністерству оборони України про отримання силами безпеки та оборони МВД; • розподіл Генеральним штабом ЗСУ МВД між силами безпеки та оборони; • ведення обліку МВД органами сил безпеки та оборони, за якими було закріплено МВД; • здійснення центральними органами виконавчої влади, іншими державними органами контролю та моніторингу МВД з урахуванням положень внутрішнього контролю; • здійснення МОУ загального контролю та моніторингу МВД з урахуванням зобов'язань української сторони

* Складено на підставі [15]

Аналіз представленого Порядку свідчить про те, що останній (Порядок № 168 від 2024 р.) фактично виключає реалізацію Порядку № 153 від 2002 р. через обмеження поширення першого на другий. У такий спосіб із механізму залучення та використання МВД виключено Секретаріат КМУ як головний координуючий орган держави у сфері МТД, а також партнерів з розвитку, що спричиняє виникнення катастрофічної прогалини в контролі та моніторингу як з боку вищого органу виконавчої влади, так і з боку держави-партнера. Крім того, етапність руху міжнародної військової допомоги згідно з Порядком № 168 виключає наявність інших етапів отримання міжнародної технічної допомоги, що були описані раніше; втім, таке положення стає зрозумілим у контексті характеру міжнародної військової допомоги, який не передбачає запровадження проєктів (програм), державної реєстрації останніх та здійснення відповідних дій у межах реалізації таких проєктів (програм).

У зв'язку з виявленими проблемними положеннями, передусім термінологічного плану, пропонується сформуванню поняття «міжнародна технічна допомога для сфери оборони». Останнє потребує визначення сукупності споріднених понять як загального, так і специфічного професійного – за функцією «оборона» – поля термінів (табл. 4) [12-15, 18-20].

Нормативно закріплена та проектна термінологія щодо міжнародної технічної допомоги у сфері оборони

Поняття	Сутність поняття
Міжнародна технічна допомога	Фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються партнерами з розвитку на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України. Міжнародна технічна допомога може залучатись у вигляді: будь-якого майна, необхідного для забезпечення виконання завдань проєктів (програм), яке ввозиться або набувається в Україні; робіт і послуг; прав інтелектуальної власності; фінансових ресурсів (грантів) у національній чи іноземній валюті; інших ресурсів, не заборонених законодавством, у тому числі стипендій
Міжнародна військова допомога	Цільова адресна допомога, що надається силами безпеки і силами оборони відповідно до визначеної ними потреби державами-партнерами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України під час воєнного стану у вигляді озброєння, військової та спеціальної техніки, матеріально-технічних засобів, робіт і послуг, інших не заборонених законодавством ресурсів, крім фінансових ресурсів у національній чи іноземній валюті
Військове майно	Це державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України. До військового майна належать будинки, споруди, передавальні пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боеприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо
Військове майно непорушних запасів	Військове майно, яке призначене для використання в особливий період і перебуває у мирний час на довгостроковому зберіганні у військових частинах
Майно для забезпечення руху опору	Військове майно, закріплене за військовими частинами Сил спеціальних операцій Збройних Сил, призначене для виконання завдань руху опору
Матеріально-технічні засоби	Ракети, боеприпаси, військово-технічне майно, паливо, пальне, спеціальні рідини, продовольство, речове, медичне та інше майно, крім нерухомого, які необхідні для забезпечення складових сил оборони під час виконання ними завдання з оборони держави, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності
Боеприпаси	Технічні пристрої одноразового застосування (включаючи їх складові частини, елементи та вибухові речовини), що є видом озброєння, призначені для ураження живої сили противника, знищення його озброєння, військової і спеціальної техніки, руйнування об'єктів, а також виконання інших завдань (освітлення або задимлення місцевості тощо)

Військова зброя	Технічні пристрої та предмети, які спеціально виготовлені та/або конструктивно призначені для оснащення Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів з метою забезпечення їх бойової та повсякденної діяльності і застосовуються разом з боєприпасами або безпосередньо для ураження живої сили противника, знищення його озброєння, військової і спеціальної техніки, руйнування укріплень, споруд та інших об'єктів
Військова техніка	Технічні засоби (системи, комплекси, зразки виробів), призначені для бойового, технічного, тилового та інших видів забезпечення бойових дій та навчання військових підрозділів, а також для здійснення контролю та проведення випробувань таких засобів, військової зброї і боєприпасів, їх експлуатації, обслуговування та знешкодження, спеціально виготовлені та/або конструктивно призначені для кінцевого використання у військових цілях
Озброєння	Усі види військової зброї та боєприпасів до неї, якими оснащується військова техніка та/або особовий склад військових формувань, засоби керування зброєю, засоби індивідуального бронезахисту, оптичні та електронно-оптичні прилади, запасні частини до усіх видів зброї

Слід зауважити, що аналіз власне визначеного складу МТД загалом свідчить про певні тавтологічні позиції (майно, фінансові ресурси та права інтелектуальної власності згадуються як окремі активи, в той час як і фінансові ресурси, і нематеріальні активи згідно з вітчизняним законодавством є майном). Отже, зважаючи на підходи до трактування поняття «майно» в Цивільному та Господарському кодексах України (яке, до речі включає і грошові кошти, а отже фінансові ресурси), в Законі України «Про правовий режим майна у Збройних силах України» та інших нормативно-правових документах [2, 12-15, 18-20, 24] пропонується під міжнародною технічною допомогою у сфері оборони розуміти військове майно, роботи та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються партнерами з розвитку на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки обороноздатності України; при цьому формами міжнародної технічної допомоги в сфері оборони виступають: матеріально-технічні засоби оборонного характеру, фінансові ресурси (у тому числі гранти), нематеріальні ресурси, роботи та послуги, що призначені для потреб оборонної функції країни. На час воєнного стану в межах міжнародної технічної допомоги у сфері оборони слід виокремлювати міжнародну військову допомогу.

Таке трактування міжнародної технічної допомоги у сфері оборони (далі – МТД СО) усуває протиріччя, що ідентифікуються при опрацюванні поняття «міжнародної технічної допомоги» загалом у контексті Цивільного та Господарського кодексів України, а також дозволяє надати підвиду останньої – міжнародній технічній допомозі в сфері оборони – функціонально коректного змістового навантаження в контексті оборонної функції держави.

Порядок залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги у сфері оборони має включати таку сукупність етапів:

1) залучення МТД СО (цей етап передбачає як типові, згідно з Порядком КМУ №153, дії бенефіціарів, як-то: Міністерства економіки та Міністерства з питань стратегічних галузей економіки, та реципієнтів в частині оборонної економіки, так і оборонно-профільні, як-то: Міністерства оборони України, Генерального штабу ЗСУ та реципієнтів у частині прямого виконання оборонної функції – згідно з Наказом МОУ №37; також у межах цього етапу передбачено залучення МВД згідно з Порядком КМУ №168;

2) державної реєстрації та акредитації в межах отримання МТД СО (за необхідності). (Цей етап передбачає державну реєстрацію програм (проектів) у Секретаріаті КМУ, акредитацію виконавців (юридичних осіб-нерезидентів), реєстрацію представництва донорської установи в межах отримання МТД СО за бенефіціарів: Міністерства економіки та Міністерства з питань стратегічних галузей економіки (в частині оборонної економіки); Міністерства оборони України, Генерального штабу ЗСУ (в частині прямого виконання оборонної функції);

3) отримання та використання МТД СО (цей етап передбачає отримання та використання реципієнтами МТД СО як у системі органів Міністерства економіки та Міністерства з питань стратегічних галузей економіки (в частині оборонної економіки), так і Міністерства оборони України, Генерального штабу ЗСУ (в частині прямого виконання оборонної функції), за яким відбувається отримання, ввезення, передача, облік і контроль руху МТД СО, у тому числі МВД згідно з Порядком №168, Наказом МОУ №37, а також: Положенням про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у ЗСУ; НП(С)БОДС та іншого нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку в державному секторі; Законом України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні»; Основними засадами здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів; Порядком здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту тощо [3, 9, 10, 13, 17];

4) моніторинг МТД СО (проведення поточного та підсумкового моніторингу бенефіціарами (Міністерством економіки та Міністерством з питань стратегічних галузей економіки (в частині оборонної економіки), Міністерством оборони України, Генеральним штабом ЗСУ (в частині прямого виконання оборонної функції))); реципієнтами; Секретаріатом КМУ; уповноваженими представниками партнерів з розвитку; виконавцями; відповідальними особами).

На численні запити громадянського суспільства щодо посилення контрольної функції в управлінні міжнародною технічною допомогою в оборонній сфері, які спричинені значною кількістю випадків розкрадання міжнародної технічної допомоги загалом та посиленням цієї тенденції в умовах воєнного стану, пропонується третій етап вказаного Порядку посилити обов'язковістю здійснення процедур зовнішнього фінансового

контролю (аудиту) в процесі використання міжнародної технічної допомоги в оборонній сфері (у тому числі міжнародної військової допомоги) групою державних аудиторів, до складу яких мають входити: державні аудитори ВОО країни-партнера з розвитку – донора міжнародної технічної допомоги в оборонній сфері, державні аудитори Рахункової палати України. Такий зовнішній фінансовий контроль (аудит) (у формі фінансового аудиту, аудиту ефективності, експертизи, аналізу та інших контрольних заходів) має проводитись щодо міжнародної технічної допомоги в оборонній сфері двічі на рік, а також безпосередньо перед закінченням проєктів (програм), що здійснюються за рахунок міжнародної технічної допомоги в оборонній сфері. Результати державного фінансового контролю (аудиту) мають бути доведені до відома координатора, бенефіціарів та реципієнтів, партнерів з розвитку для прийняття відповідних управлінських рішень. Також особливу увагу міжнародній технічній допомозі в оборонній сфері мають приділити підрозділи внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту реципієнтів з подальшим звітуванням щодо такої перевірки перед органами контролю та аудиту бенефіціарів. Таке посилене акцентування на аудиті в процесі використання міжнародної технічної допомоги в оборонній сфері відповідає і ст.17 Паризької декларації, згідно з якою «використання країнами-донорами зміцнених національних систем: використання національних закладів і систем у тих випадках, коли існує надійна гарантія того, що допомога буде використана за призначенням, підвищить ефективність зовнішньої допомоги за рахунок посилення стійкого потенціалу країн-партнерів у розробці й реалізації стратегій і звітності перед своїми громадянами й парламентами. Системи й процедури країн-партнерів зазвичай уключають, але не обмежуються ними, національну діяльність і процедури для здійснення державного фінансового менеджменту, бухгалтерського обліку, аудиту, системи закупівель, структури й моніторингу результатів [11]. Крім того, такий підхід започатковує використання зміцнених національних системи не тільки країнами-донорами, а й країнами-партнерами.

Підтвердженням необхідності таких кроків слугують і опрацьовані звіти Рахункової палати України та Державної аудиторської служби України, які свідчать про відсутність адресної посиленої уваги вказаних органів державного фінансового контролю (аудиту) до міжнародної технічної допомоги в оборонній сфері [4, 21].

Таким чином, власне порядок залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги в оборонній сфері набуває такого вигляду (рис.2).

Запропонований порядок вирізняється чіткістю та функціональністю, а також посиленням контрольної складової при використанні міжнародної технічної допомоги у сфері оборони, що забезпечить підвищення довіри до України з боку партнерів з розвитку в межах виконання Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги, а це, в свою чергу, сприятиме прискоренню надання різнопрофільної МТД СО задля забезпечення перемоги України у війні.

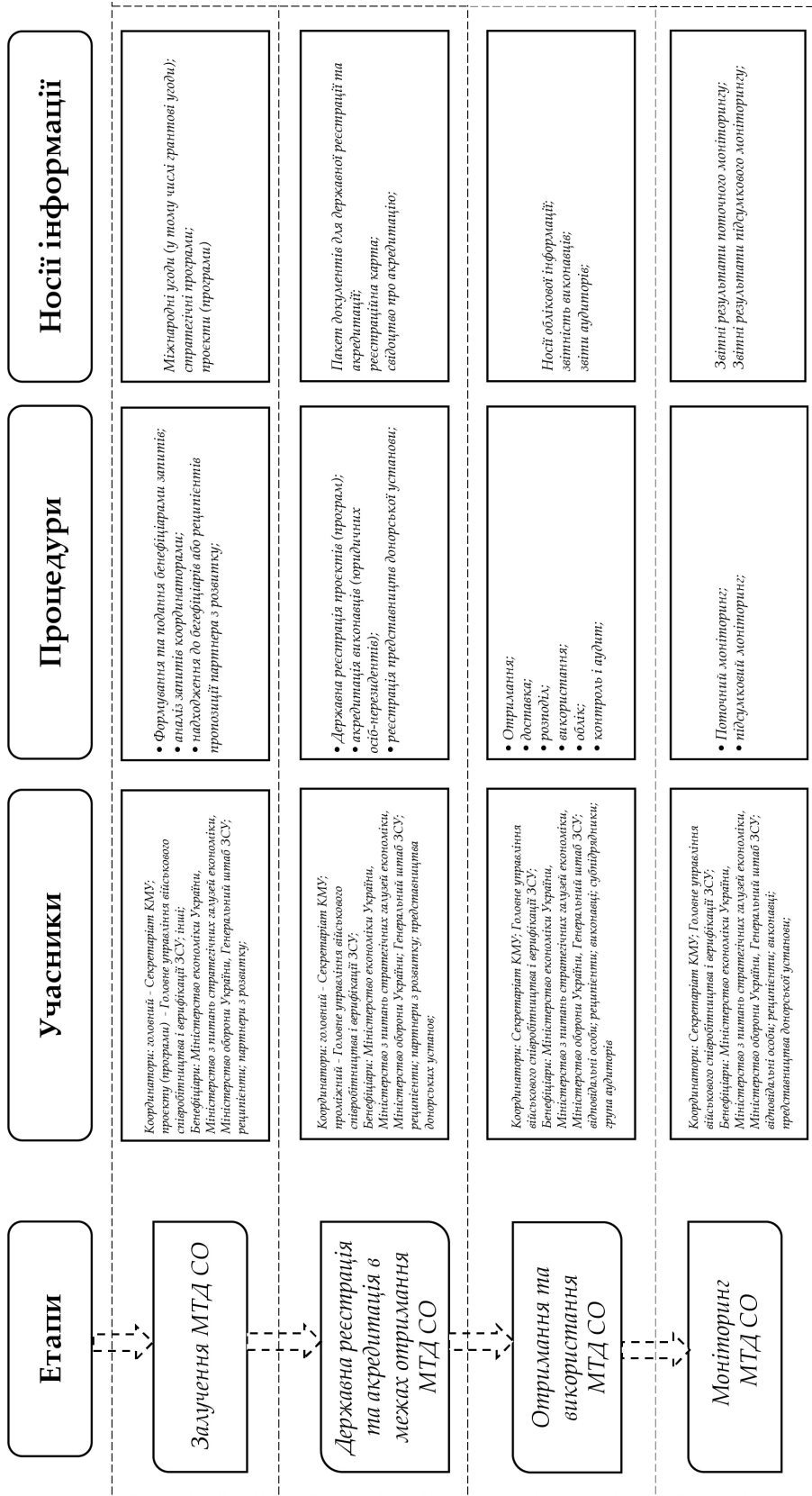

Рис.2. Порядок залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги у сфері оборони

Висновки та перспективи подальших досліджень. Опрацювання питань міжнародної технічної допомоги у сфері оборони в умовах тривалої війни на території України є надзвичайно важливим завданням, яке не тільки через матеріальний, а й політичний контекст напруги пов'язане як з питаннями національної безпеки і воєнної міцності нашої країни, так і її повоєнної відбудови. Сформовані та запропоновані в публікації теоретичні та практичні пропозиції спрямовані на вирішення очевидних проблемних позицій організації залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги у сфері оборони. Подальші наукові дослідження доцільно здійснити в частині підвищення ефективності управління міжнародною технічною допомогою у сфері оборони в розрізі різних бенефіціарів та реципієнтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдошин І.В. Правове регулювання міжнародного співробітництва України у військовій сфері. *Стратегічна панорама*. 2008. № 2. С. 220-226.
2. Господарський кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15?find=1&text=майн#w1_1
3. Деякі питання утворення структурних підрозділів внутрішнього аудиту та проведення такого аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 р. № 1001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2011-п#Text>
4. Звіти Державної аудиторської служби України. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/51>
5. Лойшин А.А. Узагальнення сутності поняття «міжнародна технічна допомога», «військова допомога», «товари військового призначення, визначені гуманітарною допомогою». URL: <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/2022/08/TRENDS-IN-THE-DEVELOPMENT-OF-SCIENCE-IN-THE-MODERN-WORLD.pdf>
6. Лойшин А.А., Ясноко С.А., Косарецький Є.І., Бойко Р.В. Сутність ключових понять у сфері міжнародної допомоги, наданої для зміцнення обороноздатності України. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2022. №3 (76). С.46-57.
7. Лухтан А.І. Міжнародне військове співробітництво України: історико-теоретичний аспект. *Військово-науковий вісник*. 2017. №27. С. 71-88.
8. Момот Р.М., Терещенко А.М., Андрієнко А.М. Україна та міжнародна матеріально-технічна допомога країн-партнерів у військово-технічній галузі. *Актуальні питання розвитку Збройних Сил: збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2018. №1 (55). С.30-36.
9. Нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку в державному секторі. URL: <https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja>

10. Основні засади здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів та внесення змін до постанови КМУ від 28.09.2011р.: Постанова КМУ №1062 від 12.12.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1062-2018-п#n17>
11. Паризька декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_271#Text
12. Про затвердження Інструкції про організацію залучення, використання, обліку та моніторингу міжнародної технічної допомоги в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України №37 від 01.02.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0222-18#Text>
13. Про затвердження Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах: Постанова Кабінету Міністрів України №1225 від 4.08.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1225-2000-п#n11>
14. Про затвердження Порядку логістичного забезпечення сил оборони під час виконання завдань з оборони держави, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності: Постанова Кабінету Міністрів України №1208 від 27.12.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1208-2018-п#n8>
15. Про затвердження Порядку організації взаємодії центральних органів виконавчої влади, інших державних органів щодо залучення, отримання, передачі, обліку, моніторингу та контролю за використанням міжнародної військової допомоги для задоволення потреб сил безпеки і сил оборони у період воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України №168 від 13.02.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2024-п#Text>
16. Про національну безпеку України: Закон України № 2469-VIII від 28.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n26>
17. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України № 2939-XII від 26.01.1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text>
18. Про правовий режим майна у Збройних Силах України: Закон України № 1075-XIV від 21.09.1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-14#Text>
19. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України №153 від 15.02.2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-п#Text>
20. Про створення та виробництво озброєння, військової і спеціальної техніки: Проект Закону України №7389 від 12.12.2017. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7389&skl=9
21. Річні звіти Рахункової палати. URL: <https://rp.gov.ua/Activity/Reports/>
22. Свірко С.В., Мороз Ю.Ю., Власюк Т.О., Довгалюк В.В., Сидоренко О.П. Механізм координації міжнародної технічної допомоги в контексті підтримки та відбудови оборонної економіки України. Академічні візії. 2023 № 24. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/969>.
23. Турчак О.В., Бураков Ю.В., Посохова А.В. Правове підґрунтя міжнародного військового співробітництва Збройних Сил України під час російсько-української війни (2014-2023). Аналітично-порівняльне правознавство. Електронне наукове видання. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/07/80.pdf>
24. Цивільний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15?find=1&text=майн#w1_1

REFERENCES

1. Avdoshyn, I.V. (2008), Pravove rehuliuвання mizhnarodnoho spivrobitnytstva Ukrainy u vijs'kovij sferi [Legal regulation of Ukraine's international cooperation in the military sphere]. *Stratehichna panorama*, vol. 2, pp. 220-226 [in Ukrainian].
2. Hospodars'kyj kodeks Ukrainy [Economic Code of Ukraine]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15?find=1&text=май-н#w1_1 [in Ukrainian].
3. Deiaki pytannia utvorennia strukturnykh pidrozdiliv vnutrishn'oho audytu ta provedennia takoho audytu v ministerstvakh, inshykh tsentral'nykh orhanakh vykonavchoi vlady, ikh terytorial'nykh orhanakh ta biudzhethnykh ustanovakh, iaki nalezhat' do sfery upravlinnia ministerstv, inshykh tsentral'nykh orhaniv vykonavchoi vlady [Some issues of forming internal audit structural units and conducting such audits in ministries, other central bodies of executive power, their territorial bodies and budget institutions that belong to the sphere of management of ministries, other central bodies of executive power], Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy, 28.09.2011, Issue 1001. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2011-н#Text> [in Ukrainian].
4. Zvity Derzhavnoi audytors'koi sluzhby Ukrainy [Reports of the State Audit Service of Ukraine]. *dasu.gov.ua*. Retrieved from <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/51> [in Ukrainian].
5. Lojshyn, A.A. Uzahal'нення sutnosti poniattia «mizhnarodna tekhnichna dopomoha», «vijs'kova dopomoha», «tovary vijs'kovoho pryznachennia, vyznacheni humanitarnoiu dopomohoiu» [Generalization of the essence of the concept of «international technical assistance», «military assistance», «military goods defined as humanitarian aid»]. Retrieved from <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/2022/08/TRENDS-IN-THE-DEVELOPMENT-OF-SCIENCE-IN-THE-MODERN-WORLD.pdf> [in Ukrainian].
6. Lojshyn, A.A., Yasneko, S.A., Kosarets'kyj, Ye.I., Bojko, R.V. (2020) Sutnist' kliuchovykh poniat' u sferi mizhnarodnoi dopomohy, nadanoi dlia zmitsnennia oboronozdatnosti Ukrainy [The essence of key concepts in the field of international assistance provided to strengthen Ukraine's defense capabilities]. *Zbirnyk naukovykh prats' Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen' Natsional'noho universytetu oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovs'koho*, Vol. 3 (76), pp.46-57 [in Ukrainian].
7. Lukhtan, A.I. (2017) Mizhnarodne vijs'kove spivrobitnytstvo ukrainy: istoryko-teoretychnyj aspekt [International military cooperation of Ukraine: historical and theoretical aspect]. *Vijs'kovo-naukovyj visnyk*, Vol. 27, pp. 71-88 [in Ukrainian].
8. Momot, R.M., Tereschenko, A.M., Andriienko, A.M. (2018) Ukraina ta mizhnarodna material'no-tekhnichna dopomoha krain-partneriv u vijs'kovo-tekhnichnij haluzi [Ukraine and international logistical assistance of partner countries in the military-technical field]. *Aktual'ni pytannia rozvytku Zbrojnykh Syl: zbirnyk naukovykh prats' Kharkivs'koho natsional'noho universytetu Povitrianykh Syl*. Vol. 1 (55), pp.30-36 [in Ukrainian].
9. Normatyvno-pravove zabezpechennia bukhholders'koho obliku v derzhavnomu sektori [Regulatory and legal support of accounting in the public sector]. *mof.gov.ua*. Retrieved from <https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja> [in Ukrainian].

10. Osnovnykh zasad zdijsnennia vnutrishn'oho kontroliu rozporiadnykamy biudzhetnykh koshtiv ta vnesennia zmin do postanovy KМУ, 28.09.2011 [Basic principles of internal control by managers of budget funds and amendments to the resolution of the CMU dated September 28, 2011]: Postanova KМУ, Issue 1062, 12.12.2018. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1062-2018-п#n17> [in Ukrainian].
11. Paryz'ka deklaratsiia schodo pidvyschennia efektyvnosti zovnishn'oi dopomohy [The Paris Declaration on Increasing the Efficiency of Foreign Aid]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_271#Text [in Ukrainian].
12. Pro zatverdzhennia Instruksii pro orhanizatsiiu zaluchennia, vykorystannia, obliku ta monitorynhu mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy v Ministerstvi oborony Ukrainy ta Zbrojnykh Sylakh Ukrainy [On the approval of the Instructions on the organization of the attraction, use, accounting and monitoring of international technical assistance in the Ministry of Defense of Ukraine and the Armed Forces of Ukraine]: Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy Issue 37, 01.02.2018. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0222-18#Text> [in Ukrainian].
13. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok obliku, zberihannia, spysannia ta vykorystannia vijs'kovoho majna u Zbrojnykh Sylakh [On the approval of the Regulation on the procedure for accounting, storage, write-off and use of military property in the Armed Forces]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy Issue 1225, 04.08.2000. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1225-2000-п#n11> ([in Ukrainian].
14. Pro zatverdzhennia Poriadku lohistychnoho zabezpechennia syl oborony pid chas vykonannia zavdan' z oborony derzhavy, zakhystu ii suverenitetu, terytorial'noi tsilisnosti ta nedotorkannosti [On the approval of the Procedure for logistical support of the defense forces during the performance of tasks for the defense of the state, protection of its sovereignty, territorial integrity and inviolability]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy, Issue 1208, 27.12.2018. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1208-2018-п#n8> [in Ukrainian].
15. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii vzaiemodii tsentral'nykh orhaniv vykonavchoi vlady, inshykh derzhavnykh orhaniv schodo zaluchennia, otrymannia, peredachi, obliku, monitorynhu ta kontroliu za vykorystanniam mizhnarodnoi vijs'kovoї dopomohy dlia zadovolenня potreb syl bezpeky i syl oborony u period voiennoho stanu [On the approval of the Procedure for the organization of interaction between the central executive authorities and other state bodies regarding the attraction, receipt, transfer, accounting, monitoring and control of the use of international military aid to meet the needs of the security forces and defense forces during the period of martial law]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy, Issue 168, 13.02.2024. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2024-п#Text> [in Ukrainian].
16. Pro natsional'nu bezpeku Ukrainy [About the national security of Ukraine]: Zakon Ukrainy, Issue 2469-VIII, 28.06.2018. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n26> [in Ukrainian].
17. Pro osnovni zasady zdijsnennia derzhavnoho finansovoho kontroliu v Ukraini [On the basic principles of state financial control in Ukraine]: Zakon Ukrainy, Issue 2939-

- KhII, 26.01.1993. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> [in Ukrainian].
18. Pro pravovyy rezhyim majna u Zbrojnykh Sylakh Ukrainy [About the legal regime of property in the Armed Forces of Ukraine]: Zakon Ukrainy, Issue 1075-XIV, 21.09.1999. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-14#Text> [in Ukrainian].
 19. Pro stvorennia iedynoi systemy zaluchennia, vykorystannia ta monitorynhu mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy [On the creation of a unified system of attraction, use and monitoring of international technical assistance]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy, Issue 153, 15.02.2002. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-п#Text> [in Ukrainian].
 20. Pro stvorennia ta vyrobnytstvo ozbroiennia, vijs'kovoï i spetsial'noi tekhniky [On the creation and production of weapons, military and special equipment]: Proekt Zakonu Ukrainy, Issue 7389, 12.12.2017. *w1.c1.rada.gov.ua*. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7389&skl=9 [in Ukrainian].
 21. Richni zvity Rakhunkovoï palaty [Annual reports of the Accounting Chamber]. *rp.gov.ua*. Retrieved from <https://rp.gov.ua/Activity/Reports/> [in Ukrainian].
 22. Svirko, S.V., Moroz, Yu.Yu., Vlasiuk, T.O., Dovhaliuk, V.V., Sydorenko, O.P. (2023) Mekhanizm koordynatsii mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy v konteksti pidtrymky ta vidbudovy oboronnoi ekonomiky Ukrainy [The mechanism of coordination of international technical assistance in the context of support and reconstruction of the defense economy of Ukraine]. *Akademichni vizii*. Vol. 24. Retrieved from <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/969>, (Accessed 15 April 2024) [in Ukrainian].
 23. Turchak, O.V., Burakov, Yu.V., Posokhova, A.V. Pravove pidhruntia mizhnarodnoho vijs'kovoho spivrobotnytstva Zbrojnykh Syl Ukrainy pid chas rosijs'ko-ukraïns'koï viïny (2014-2023) [The legal basis of international military cooperation of the Armed Forces of Ukraine during the Russian-Ukrainian war (2014-2023)]. *Analitichno-porivnial'ne pravoznavstvo*. Elektronne naukove vydannia. Retrieved from <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/07/80.pdf> (Accessed 15 April 2024) [in Ukrainian].
 24. Tsyvil'nyj kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15?find=1&text=майн#w1_1 [in Ukrainian].